

Rapport 2010:12

Kv Frans Suell 14 i Malmö

Fördjupad arkeologisk förundersökning 2010

Jan Kockum & Lars Jönsson

Rapport 2010:12

Kv Frans Suell i Malmö

Fördjupad arkeologisk förundersökning 2010

Jan Kockum & Lars Jönsson

Fornlämningsnr: 20
Frans Suell 14, Malmö
Malmö kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134

291 22 Kristianstad

Telefon (Regionmuseets växel): 044-13 58 00

Malmö

Box 406

20124 Malmö

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2010 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2010:12

Omslag: Tobaksreklam från Kockums tobaksfabrik, den fabrik som tidigare har legat inom undersökningsområdet.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Läge och topografi	6
Historik och fornlämningsmiljö	6
Övre och Nedre Malmö	6
Marknadsplatsen	7
Staden växer fram	8
Staden under senmedeltid och senare	8
Kv. Frans Suell – aktuell fornlämningsituation	9
Förundersökningen 2001	10
Syfte och mål	11
Vetenskapliga målsättningar	11
Relation till vetenskapligt program	12
Avvikelser från undersökningsplanen	12
Den fördjupade förundersökningen	12
Metod	12
Maskinschaktning	13
Undersökning och dokumentation	13
Genomförandeplan	15
Undersökningsresultat	15
Schakt 1	15
Schakt 2	16
Schakt 3	19
Schakt 4	20
Fyndmaterialet	20
Antikvarisk syntes	21
Potential inför slutundersökning	22
Referenser	27
Muntliga uppgifter	27
Administrativa uppgifter	28
Bilagor	30
1. Fyndlista	30
2. Anläggningslista	32
3. Översigtskarta med omnämnda platser och byggnader	35

Fig. 1. Malmö stad i Malmö kommun, Skåne.

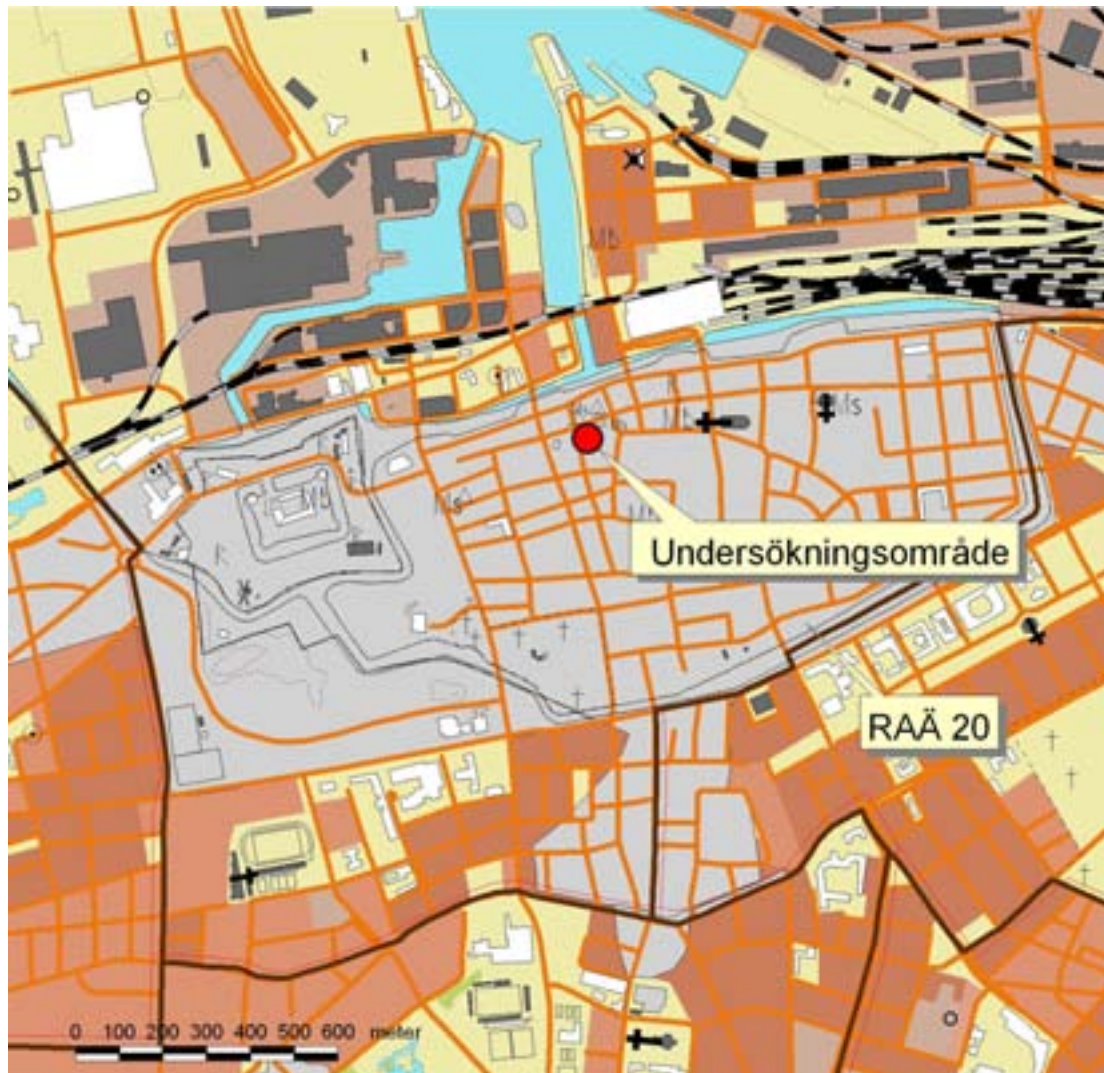

Fig. 2. Undersökningsområdet markerat i Malmö historiska stadsområde. Utdrag ur fastighetskartan, blad 2C 3e.

Sammanfattning

Inom kv Frans Suell 14 i Malmö stad planeras för husbyggnation med underjordiskt garage. Området ligger inom Malmös historiska stadsområde upptagen som fornlämning RAÄ 20 i Malmö stad. Inom undersökningsområdet har det legat en tobaksfabrik med ett omfattande källarplan. Det har även funnits gårdsytor inom området.

I den aktuella fastigheten har tidigare gjorts en arkeologisk förundersökning i samband med en geoteknisk undersökning 2001. Denna förundersökning anses dock inte ha varit tillräckligt omfattande för att ge en uttömmande bild av fornlämningsförhållandena inom området, varför Länsstyrelsen beslutade att en fördjupad arkeologisk förundersökning skulle genomföras.

Vid undersökningen upptogs tre provschakt som uppvisade en komplex bevarandesituation. Bland de källarmurar som framkom vid undersökningen bedömdes de flesta ha uppförts i samband med att fabriken byggdes under andra hälften av 1800-talet. Det finns dock äldre inslag. I den norra delen av det mellersta schaktet framkom en mur som bedömdes vara från 1700-talet. I denna hade det återanvänts äldre tegel samt huggen kalksten. Undersökningen visade även att källarplanet till stora delar har förstört spåren efter tidigare verksamhet. Undantag finns dock, till mestadels i form av nedgrävningar och tunna rester efter äldre markhorisonter. I det östligaste schaktet påträffades under källargolvet en så kallad lerbotten, en anläggnings-typ som förknippas med fiskerinäringen under 11–1200-talen. Undersökningen visade vidare att det finns större sammanhängande kulturlagerområden i den södra delen av ytan, där fabrikskomplexet saknat källare. Här finns bevarade sten- och knadderstensläggningar, samt åtminstone ett par faser lerklinade högmedeltida byggnader med lergolv

Inledning

Inom fastigheten Frans Suell 14 i Malmö stad har Stena Fastigheter Malmö AB ansökt om att tillstånd för nybyggnation. Fastigheten ligger inom Malmös medeltida stadsområde, registrerat som fornlämning 20 i Malmö stad. Tidigare har det inom fastigheten gjorts en mindre arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Denna gjordes i samband med en geoteknisk undersökning 2001. Förundersökning var inte tillräckligt omfattande för att ge en uttömmande bild av fornlämningsförhållandena inom fastigheten, varför Länsstyrelsen i Skåne län beslutade att en fördjupad arkeologisk förundersökning skulle genomföras. Malmö Museer uppdrogs att genomföra undersökningen. Då Arkeologienheten vid Malmö Museer sedermera uppgått i Sydsvensk Arkeologi AB fördes uppdraget över på Sydsvensk Arkeologi AB. Undersökningen genomfördes under perioden 100316–100329 av personal vid Sydsvensk Arkeologi AB.

Läge och topografi

Staden Malmö är belägen vid ett nordligt kustavsnitt i den allra sydligaste delen av Lommabukten. Kustområdet är flackt med ett långgrundt strandavsnitt och strax innanför förstranden fanns en öst-västligt liggande strandrevel. Några hundra meter söder om denna, inåt land, vidtog tidigare omfattande våtmarksområden. Dessa är senare benämnda Rörsjöarna (Thomasson 2008, s. 286 f.). Möjligen avdelades dessa av en landtunga i förlängningen av nuvarande Södra Förstadsgatan. I väster avgränsades området av Korrebäcken, vilken rann ut i Öresund på den plats där porttornet till Malmöhus senare uppfördes. Platsen för den senare staden var således belägen på en topografiskt avgränsad strandholme. Det aktuella området, kvarteret Frans Suell, avgränsas i väster av Mäster Johansgatan, i söder av Isak Slakta-regatan, i öster av Stortorget och i norr av Västergatan. Förundersökningen avsåg ett område i kvarterets nordvästra hörn som idag nyttjas som parkeringsplats.

Historik och fornlämningsmiljö

Övre och Nedre Malmö

Vid strandplatsen fanns en by med namnet *Malmøi* (Tomner 1971, s. 180 ff.). Orten förekommer i det skriftliga källmaterialet från slutet av 1100-talet fram till år 1415. I ett testamente från år 1269 donerar ärkediakonen Erland Erlandson i Lund pengar till kyrkorna i övre Malmö, beläget i inlandet, och i Nedre Malmö, som då är beteckningen på strandplatsen (Tomner 1971, s. 180 f; Thomasson 2008, s. 287). Det finns ett flertal andra exempel på

den nära relationen mellan de båda orterna. Thomasson menar att denna relation kan förklaras med att bruksrätten på stranden var knuten till egendomsrätt i Övre Malmö (Thomasson 2008, s. 288).

Marknadsplatsen

Längs med den öst-västliga strandreveln, tätare i de västra delarna än i de östra, anläggs från slutet av 1100-talet till omkring 1300 ett stort antal s.k. lerbottnar, dvs. lerklädda gropar. De verkar inte ha anlagts på förstranden, och några lerbottnar är inte påträffade norr om den under 1400-talet uppförda Strandmuren (Thomasson 2008, s. 289, för orientering se bilaga 3). Lerbottnarna är belagda längs stränderna i Skåne, Själland, Blekinge, Öland och Gotland. De har kopplats samman med handelsaktiviteter och storskaligt fiske i regionen (Ersgård 2006).

Lerbottnarna innebar att hanteringen av fisken blev viktigt för fler aktörer, och därmed hade den blivit en marknadsvara. Som sådan kom fisken att omfattas av nya regler som tidigare varit knutna till andra produkter, och därmed blev strandplatserna av betydelse för andra än enbart lokalbefolkningen (Thomasson 2008, s. 290).

Sträckningen längs med stranden och sandreveln, från Korrebäcken i väster till Drottningstorget i öster, utnyttjades som ett marknads- och fiskeområde. Längs sträckan har ett flertal lerbottnar dokumenterats i såväl gatumark som kvartersmark. Detta talar för att området längs sandreveln haft en annorlunda organisation initialt, dvs. under 11- och 1200-talen.

I de västra delarna av stadsområdet har det i samband med ett flertal arkeologiska undersökningar framkommit lerbottnar (se bl.a. Kling & Lindgren-Hertz 1990; Larsson & Balic 2006a). Dessa representerar två faser av fiskehanterings- och marknadsaktiviteter, vilka föregick etablerandet av en mer fast bebyggelse. Dels fanns ett inledande skede med få och spridda lämningar, och dels ett andra skede där aktiviteterna var intensiva, med spår av tomtrännor och stadsplank. Vad som är intressant är att lämningarna i det första skedet i kv. Fisken daterades till slutet av 1200-talet, medan samma typ av aktivitet har kunnat beläggas redan under slutet av 1100-talet i kv. Liljan. Även tomtindelningen har skett vid olika tidpunkter. I kv. Liljan sker en äldsta tomtindelning under första hälften av 1200-talet, medan de äldsta tomtgränserna i kv. Fisken sker under första hälften av 1300-talet.

Staden växer fram

Någon gång i början av 1200-talet börjar allt större partier av strandplatsen att regleras och bebyggas. Innebörden av detta är att området delas upp i tomter där bebyggelsen allt mer förtätas och blir varaktig. Successivt utformas även ett vägnät, vilket skapar en skillnad mellan offentliga och privata rum.

I samband med ianspråktagandet av platsen anläggs även kyrkliga och världsliga institutioner. I ärkediakonen Erland Erlandsons testamente från år 1269 omnämns en kyrka, som sannolikt är den som finns avbildad på ett sigill från år 1350 (t.ex. Reisnert 1993). Den var helgad åt S:t Petri och S:t Pauli, och bör ha stått på samma plats som den nuvarande kyrkan. Den nuvarande tegelgotiska kyrkan började byggas ca 1300, och blev så småningom Skandinaviens största medeltida stadskyrka (Andrén 1985, s. 57). Under 1200-talet fanns det ytterligare två kyrkliga institutioner. Vid den södra infarten till staden fanns sannolikt ett mindre kapell helgat åt S:t Jörgen, och i den nordvästra delen av staden, i den östra delen av nuvarande kv. Skepparen, anlades ett dominikanerkloster någon gång mellan åren 1296 och 1333 (Kling 2006).

År 1275 omnämns borgare i Malmö, och vid slutet av samma sekel omnämns fogdar. Det äldsta bevarade privilegiebrevet är utfärdat av kung Magnus Eriksson år 1353 (Tomner 1971).

År 1368 nämns för första gången en borg i staden, men redan år 1294 omnämns att kung Erik Menved haft en fogde i staden som kan ha residerat på en borg. Ett torn på förstranden, benämnt Flyndreborg, har föreslagits, tillsammans med en anslutande större byggnad i den senare strandmuren, ha utgjort Malmös äldsta borg. Placeringen på förstranden antyder att det kan ha varit kungamakten som anlade borgen, dock oklart när (Thomasson 2008, s. 291).

En av de äldsta gatorna i staden är *Thet laange Adelgade*, vilket är den medeltida benämningen på det som idag är Väster-, Adel- och Östergatorna (Reisnert 2006, s. 85; Thomasson 2006, s. 171). Ursprungligen löpte denna från slottet Malmöhus till Drottningstorget på marknadsområdets sandrevel. Adelgatan var även stadens huvudsakliga torggata. Den äldsta kända gatubeläggningen utgjordes av knaddersten som lagts direkt på botten-sanden. På en del platser överlagrar knadderstenen också lerbottnar. Det finns antydningar om att gatan utlagts någon gång under 1200-talet (Thomasson 2008, s. 291).

Staden under senmedeltid och senare

Under senmedeltiden utvecklades Malmö till Danmarks näst största stad efter Köpenhamn. Intill *Thet laange Adelgade* fanns

det äldsta kända rådhuset, torget och stadens huvudsakliga prestigearkitektur i form av stenhus och korsvirkeshus. Åren 1538 till 1545 anlades det nya torget, Stortorget, och ett nytt rådhus uppfördes samtidigt i dess nordöstra hörn.

År 1419 omnämns för första gången den s.k. Strandmuren, vilken var ca 1450 m lång. Den sträckte sig från stadens västra port till den östra (Rosborn 1984, s. 37). Muren revs i samband med fästningsarbetena under 1600-talet.

Efter det svenska övertagandet av Skåne år 1658 utvecklades Malmö till en garnisonsstad. Arbetena med att förstärka bastioner, murar och vallgravar runt staden gjorde så småningom att Malmö blev en av landets starkaste och modernaste fästningar. Mellan åren 1805 och 1811 raserades försvarsverken kring staden.

Kv. Frans Suell – aktuell fornlämnings-situation

Fig. 3. F. H. Kockums tobaksfabrik. Främst i bilden syns hörnet mellan Västergatan/Mäster Johansgatan. Detalj ur priscourant år 1879 (Munthe 1940, s 125).

Kvarteret Frans Suell ligger i den centrala delen av Malmö medeltida stadsområde. Kvarteret har fått sitt namn efter hamnens grundläggare Frans Suell d.y., som påbörjade hamnarbetena 1775. I kvarterets nordöstra hörn ligger Jörgen Kocks gård som uppfördes på 1520-talet. Gården har uppkallats efter myntmästaren och borgmästaren Jörgen Kock. Han hade mellan åren 1526 och 1530 mynträttighet, vilket innebar att myntpräglingen i Danmark skedde på hans gård (Isberg 1923: 92, Reinsnert m.fl 1993).

På den aktuella hörntomten vid Västergatan och Mäster Johansgatan, har en större fabriksbyggnad för tillverkning av tobak legat. Verksamheten startades av Frans Suell d.y. 1772, men hade anor i färfaderns rörelse under första delen av 1700-talet. Mellan åren 1773 och 1810 mer än tiodubblades produktionen. Suell flyttade verksamheten till familjens fastighet vid Västergatan, det s.k. Jörgen Kocks hus. Efter Frans Suells död stod tobaksfabriken nära konkursens brant, men då tog Suells dotter-son, Frans Henrik Kockum, över verksamheten. Han lyckades åter föra fram fabriken till en ledande position i landet. Under hans tid uppfördes på 1870-talet den tobaksfabrik som kvarstod i hörnet Västergatan–Mäster Johansgatan fram till att en brand förstörde fabriken på 1970-talet. Fabriksområdet sammanfaller med det aktuella undersökningsområdet (Sveriges handel 1903).

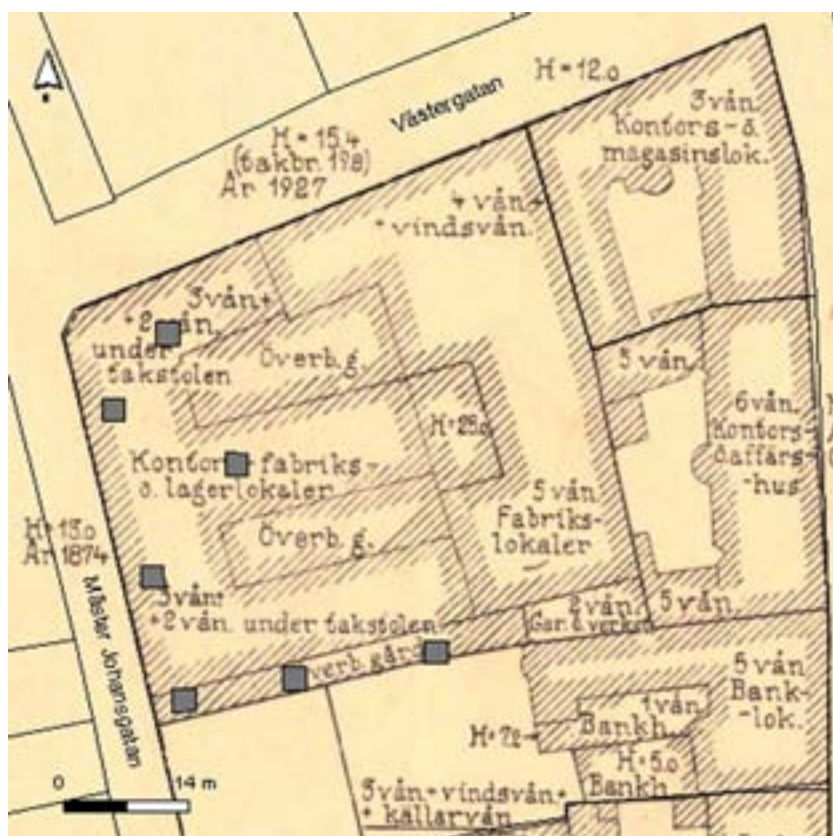

Fig. 4. Karta upprättad i samband med ett förslag till ändring av stadsplanen för bl. a. Kvarteret nr 40 Frans Suell. Förslaget upprättades 1938 och fastställdes 1940. Pl. 172. Kartan är placerad på ett kartunderlag av Malmö Stadsbyggnadskontor. De grå rutorna markerar provschakten gjorda vid 2001 års förundersökning.

Förundersökningen 2001

År 2001 genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Undersökningen gjordes i samband med en geoteknisk undersökning i området. Vid undersökningen grävdes sju provgropar (se fig. 4. och 5.), i föreliggande rapport kallade schakt A–G (jfr fig. 5.).

Schakten A–D var placerade inom den gamla fabriksbyggnadens gränser. Här påträffades enbart raserings- och rivningsmassor med vilka man fyllt fabriken källarplan. Golvet bestod av betong som vilade på bärlager direkt på den naturliga bottensanden. I schakt E påträffades under rivningsmassor och moderna nedgrävningar ett homogent kulturlager som inte kunde dateras. I schakt F framkom under raseringslager en trolig gödselgrop, medan det i schakt G påträffades en stenvägg. Stenväggen har identifierats som *Antonii strede*, som finns omnämnd på 1600-talet. I schaktet påträffades även några grundstenar.

2001 års undersökning visade att det på tomten, i förbindelse med fabrikskomplexet, funnits en omfattande källare. Slutsatsen var att denna förstört eventuella lämningar i form av kulturlager och anläggningar. Däremot fanns längs med tomtens södra gräns

bevarade lämningar i form av kulturlager, en gödselgrop samt en stenläggning som förmodas vara identisk med Antonii strede.

Schaktningsövervakningen ansågs dock inte vara fullt tillräcklig för att utgöra ett underlag för bedömning av den antikvariska situationen, varför en fördjupad arkeologisk förundersökning förespråkades (Assarson 2006).

Syfte och mål

De övergripande antikvariska målsättningarna med den fördjupade arkeologiska förundersökningen var att undersöka bevarandegraden av de arkeologiska lämningarna. En kompletterande förundersökning skulle bl.a. fastställa från vilken tidsperiod lämningarna är, hur omfattande de är och om de kan kopplas ihop med aktiviteter i angränsande kvarter. En rektifiering av en karta över kv. Frans Suell, och med tobaksfabriken markerad, visade att det fanns ytor inom fabrikskomplexet där det kunde finnas mer eller mindre intakta arkeologiska lämningar.

Vetenskapliga målsättningar

Med utgångspunkt i tidigare undersökningar och i det vetenskapliga programmet (VP 2001) har tre vetenskapliga målsättningar formulerats. Förundersökningen skulle utvärdera huruvida det är möjligt att besvara dessa målsättningar vid en eventuell slutundersökning.

- Utbredningen och karaktären av marknadsaktiviteterna
- Tomtindelning i kv. Frans Suell
- Bebyggelsen karaktär längs med Västergatan/Mäster Johansgatan

Frågan om marknadsaktiviteternas utbredning och karaktär relaterar framför allt till resultatet av undersökningar i det närliggande kvarteret Liljan, främst Liljan 2 & 22. Här har dokumenterats marknadsaktiviteter främst i form av så kallade lerbottnar från 1100- och 1200-tal.

I kv. Liljan 2 & 22 har ett flertal tomtgränser, och tomtindelningar dokumenterats, den äldsta från 1200-talet. Det är därför av betydelse att försöka utröna när tomterna, och den äldsta stadsbebyggelsen etableras i kv. Frans Suell. Tas även denna tomt i anspråk för bebyggelse i början av 1300-talet?

Den östra tomten i kv. Liljan, dvs. den tomt som ligger närmast kv. Frans Suell, kan i senmedeltid knytas till borgmästare Jacob Möllers stadsgård. Under 1400-talet etablerades även ett storgårdskomplex längs hela den norra delen av kvarteret Liljan, benämnd Herr Axels gård efter Axel Pedersen Thott, som under

den senare delen av 1400-talet ägde gården. Båda gårdarna har haft stenkällare. Slutligen kan även nämnas den medeltida stenkällaren i hörnet Gråbrödersgatan och Västergatan, som i senare tid moderniserades med betongfundament och gjutna golv. Med dessa gårdar med stenkällare i kv. Liljan i åtanke var det därför motiverat att söka spår av äldre stenhusbebyggelse även på platsen för den gamla tobaksfabriken på fastigheten Frans Suell 14.

Relation till vetenskapligt program

Undersökningen relaterar till det långsiktiga kunskapsuppbyggandet kring stadens struktur i enlighet med det vetenskapliga program som upprättades av Malmö kulturmiljö (VP 2001, s. 58ff).

Avvikelser från undersökningsplanen

Det planerade antal löpmeter schakt om sammanlagt ca 137 m gick ej att gräva av två skäl. I planen avsågs att schakten skulle dras ända fram till den befintliga byggnad som är angränsande till undersökningsområdets södra del. Med hänsyn till rasvinklar kontra schaktdjup hölls ett säkerhetsavstånd på fyra meter. Schakt 1, de västligaste schaktet drogs heller inte fullt ut i nordlig riktning med hänsyn till en parkeringsbiljettautomat.

Ett smärre tilläggschakt för att utröna kulturlagerutbredning grävdes mellan schakt 1 och 2. Det sammanlagda antalet löpmeter schakt blev ialles ca 125 m.

Maskintiden var beräknad att uppgå till 40 h. Redan första dagen visade det sig att denna beräkning inte skulle hålla. Detta berodde på två saker. Den avgörande orsaken var att asfaltstjockleken var onormalt omfattande och ställvis uppgick till 0,7 m. Den andra orsaken var att området och källaren till den gamla tobaksfabriken var igenfylld med svårgenomträngliga massor till största delen bestående av tegel och metallskrot. Maskintiden kom att uppgå till 66 h. Den extra maskintiden bekostades välvilligt av Stena Fastigheter AB.

Den fördjupade förundersökningen

Metod

Metoden utgick från ett antal antaganden som gjort utifrån en plan över fabriksområdet upprättad 1938 (se fig. 4.). Undersökningsområdet utgörs idag av en parkeringsplats vars utbredning sammanfaller med tobaksfabriken. Fabriken med dess källarplan förväntades ha förstört äldre lämningar inom stora delar av ytan. Enligt 1938 års plan skall det inom fabriksområdet dock ha fun-

nits ytor som betecknades som ”överbyggd gård”. Inom dessa ytor förväntades det mer eller mindre intakta arkeologiska lämningar. I den södra delen av tomten fanns dessutom ytterligare en ”överbyggd gård”, som kan vara en del av den stenslagda gränd som ska ha gått rakt genom kvarteret från Stortorget till Mäster Johansgatan. En del av gränden påträffades i samband med schaktningsövervakningen år 2001. Med sökschakt var meningen att antingen verifiera eller vederlägga dessa antagningar. Schakten placerades för att i största möjliga mån kunna fånga upp de öppna gårdarna. Meningen var även att fånga upp gränden. Denna ambition fick dock ge vika för det säkerhetsavstånd som hölls till befintlig byggnad. Gränden är dock påvisad vid tidigare undersökning.

Även metodiken fick anpassas till arbetsmiljöförhållandena. I undersökningsområdet antogs finnas källare med lösa utfyllnads- och raseringsmassor. Varför bredden på schakten anpassades till de förväntade djupen på schakten avseende rasvinklar.

Maskinschaktning

En stor del av undersökningen genomfördes med hjälp av maskinschaktning. Schakten placerades för att fånga upp eventuella äldre källare längs Västergatan och Mäster Johansgatan, förmodade intakta arkeologiska bebyggelseämningar inom de ytorna som är betecknade som ”överbyggd gård” i figur 4, samt lämningar efter tidiga marknadsaktiviteter.

Schaktningen utfördes skiktvis, där mindre relevanta delar av massorna hackades igenom med spade. Meningen med detta förfarande var att i möjligaste mån få ett underlag för bedömning av lagrens tillkomst och ursprung samt datering. Vid de tillfällen då schaktningen berörde källare, tömdes dessa delvis med maskin i syfte att försöka dokumentera delar av murverken, och därigenom kunna konstatera om några av de förmodade källarna hade ett medeltida ursprung.

Undersökning och dokumentation

Schakt, arkeologiska lämningar samt plats för sektionsritningar mättes in med totalstation. Den arkeologiska dokumentationen utfördes i huvudsak genom sektionsritningar och några provgropar grävdes för hand och dokumenterades med kontextuell dokumentationsmetod.

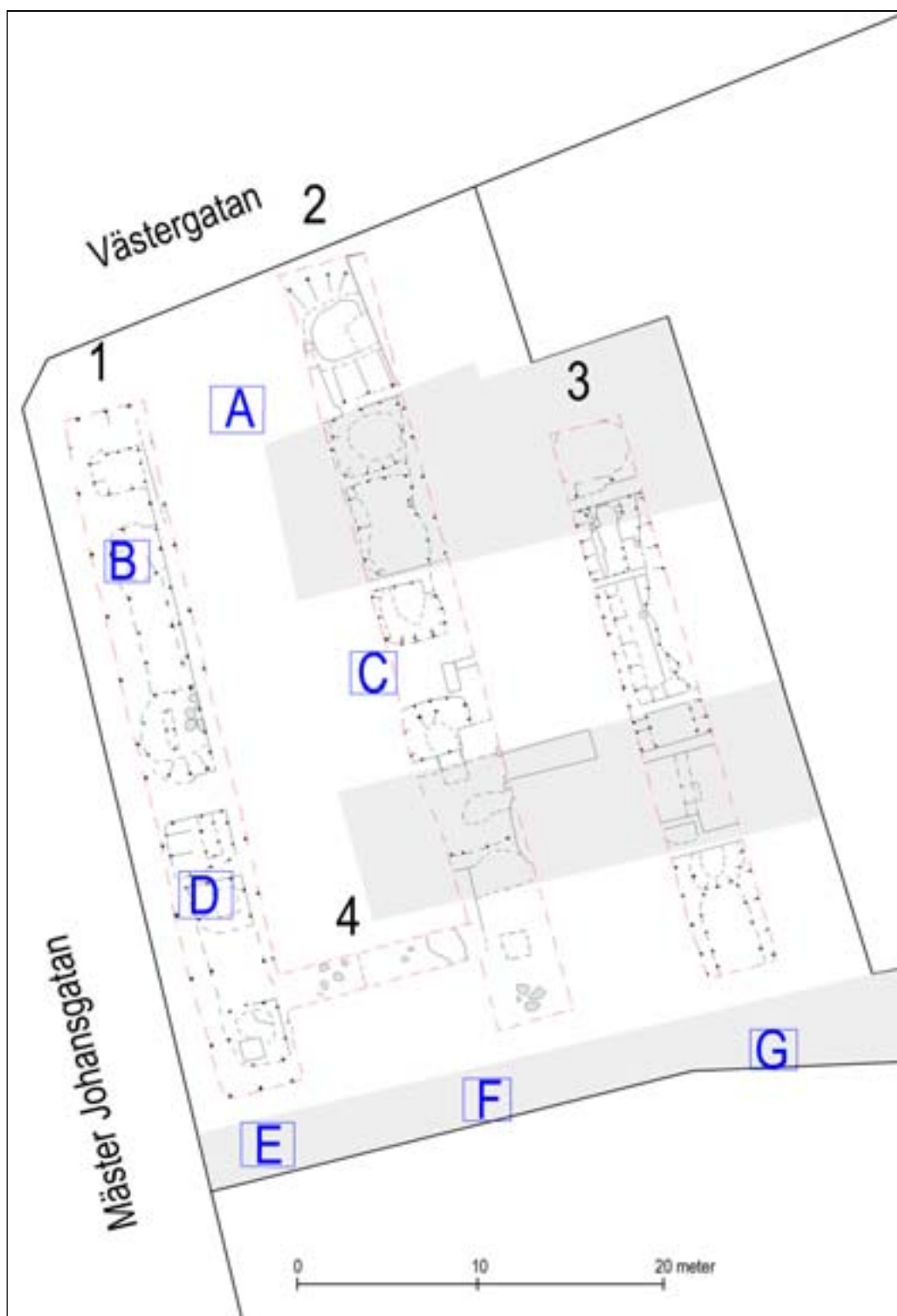

Fig. 5. Schaktöversikt schakt 1–4 med tidigare förundersökningsschakt (A–G) inlagda. Översikten består av ett överlägg med en intrasismätning och en fältskiss. De grå fälten markerar vad som i planöversikten från 1940 (se fig. 4.) betecknas som överbyggda gårdar.

Fig. 6. Vänster: Schakt 1 från Ö. Röd pil markerar läget för den igensatta dörren.
Höger: Den igensatta dörren (mellan skyffeln och lattan) med tröskelstenar.

Genomförandeplan

Genomförandeplanen var uppdelad i fyra etapper, där de tre första omfattade fältarbetet och det fjärde rapportarbetet. De fyra schakten hade en sammanlagd yta på ca 500 m² i markplan, vilket motsvarar ca 30 % av det 1700 m² stora exploateringsområdet. På grund av hänsyn till rasvinklar var den möjliga bottenarean endast hälften, dvs ca 250 m².

Undersökningsresultat

Schakt 1

Schakt 1 förlades längs med Mäster Johansgatan. Längden uppgick till drygt 38 m och bredden till drygt 4 m i ovankanten. Med hänsyn till rasvinkeln släntades schaktväggarna.

Vid 2001 års förundersökning grävdes två provschakt (B och D) i schaktets sträckning samt ytterligare ett i dess förlängning (E, se fig. 5). Dessa visade på rivningsmassor och källarmurar, vilka sannolikt har förstört eventuella äldre lämningar inom området för fabriksbyggnaderna. I den södra delen av tomten påträffades emellertid odaterade kulturlager. Vid den fördjupade förundersökningen var det bland annat tänkt att undersöka det kvarvarande källarplanet i syfte att se om det fanns äldre återanvända delar från tidigare bebyggelse. Således schaktades källarmurar fram och på sex ställen tömdes källarplanet på rivningsmassor (se fig.7. numrering 1–6). Liksom vid förundersökningen påträffades, ca 2 m under befintlig marknivå, ett betonggolv i botten av källaren. Vid håltagning av golvet framkom bärlager som följdes av naturlig bottensand. I de två nordligaste djupschakten (fig. 7:1 och 2.) schaktades endast ner till betonggolvet. De frilagda murarna bestod främst av gult småstenstegel, medan det i rasmassorna fanns gott om rött tegel och formtegel. Den östra tegelmuren vara dubbel och på något

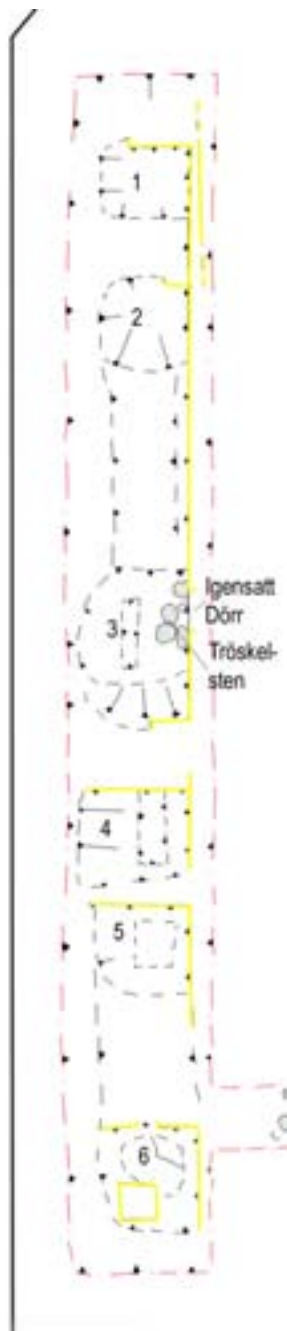

Fig. 7. Schakt 1. Numreringen 1–6 avser djupschaktade områden. Gul markering visar tegelmurar respektive tegelkonstruktioner. Schaktet är drygt 4 m brett.

Fig. 9. Schakt 2 från Ö.

ställe kunde man ana ett hålrum på andra sidan, med fortsättning på källaren.

I den mellersta delen av schaktet, i djupschakt 3, gjordes hål i betonggolvet varvid ett ca 0,2 m tjockt bärlager påträffades. Under bärlagret framkom i anslutning till den östra källarväggen större stenar, delvis täckta med ett gråaktigt kalkbruk. Mellan stenarna fanns delar av en golvbeläggning i rött småstenstegel. Här frilades källarväggen från sentida puts och isolering vilket visade en igensatt dörr. Stenar och tegel hade visat sig utgöra tröskelstenar och tillhörde således en äldre källarfas. Framför stenarna grävdes en provruta vilken visade att tröskelstenarna har legat på ett bärlager bestående av mörkbrun grov sand med rikligt inslag av småsten (244). Under detta framkom naturlig bottensand (245) bestående av grov ljusbrun till gul sand med ett stort inslag av svallad småsten.

I den södra delen av schaktet djupgrävdes ytterligare tre områden. Djupschakt 4 hamnade i ett mindre utrymme mellan två tegelmurar. Den norra av dessa (507) var ej förbunden med den nordsydliga väggen utan låg i stöt med denna. Muren var byggd av rött småstenstegel putsad med en hård KC-puts. En provruta grävdes som visade att grundmuren bestod av fyra tegelskift på ett skift med otuktad gråsten. De två nedre tegelskiften var utskjutande.

Djupschakt 5 och 6 grävdes söder om det mindre utrymmet och visade tegelmurar främst i rött småstenstegel. I djupschakt 6 påträffades en tegelkolonn (404).

Schakt 2

Schakt 2 förlades i nord-sydlig riktning i mitten av undersökningsområdet. Längden uppgick till cirka 43 m och bredden till drygt 4 m i ovankanten. Med hänsyn till rasvinkeln släntades schaktväggarna.

Vid 2001 års undersökning förlades två av provschakten (A och C i fig. 5) strax väster om det nu aktuella schaktet samt ytterligare ett schakt strax väster om dess förlängning (F i fig. 5). I det sistnämnda schaktet påträffades en anläggning tolkad som en gödselgrop. I övrigt framkom endast rivningsmassor och delar av fabrikskällaren.

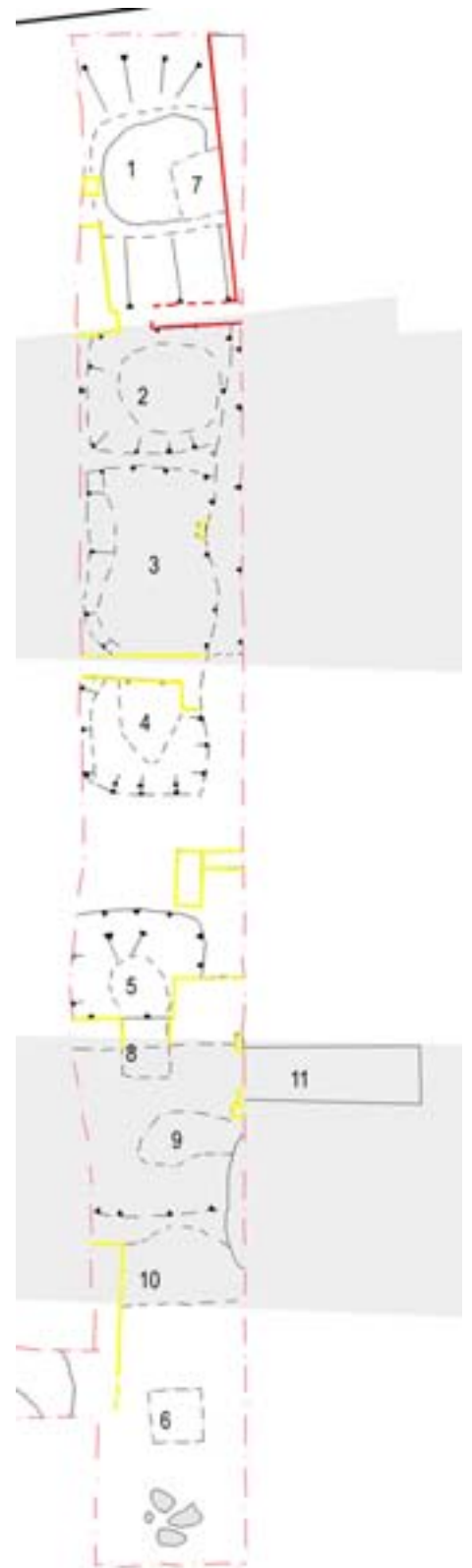

Fig. 8. Schakt 2. Numreringen 1–5 avser djupschaktade områden. Gul markering visar tegelmurar respektive tegel-/betongkonstruktioner från 1800-talet och framåt. Röd heldragen linje visar murverk som troligen skall dateras till 1700-talet. Numreringen 6–9 avser provgropar och 10 visar en trappnedgång som var synlig i schaktkanten. De grå områdena visar ytor markerade som överbyggda gårdar på 1940 års plan. Schaktet är drvat 4 m brett.

Fig. 10. Trolig 1700-tals mur från V (Jfr fig. 8). Avståndet mellan de gula markeringarna är 1 m. I förgrunden syns grundstenarna.

Vid den aktuella undersökningen schaktades rivningsmassor och källarmurar fram. Efterhand som schaktningen fortskred grävdes fem djupschakt (fig. 8: 1-5). I den norra delen av schaktet tömdes källaren på rivningsmassor (fig. 8: 1), varvid källarmurar blottades i öst, väst och syd. Den östra muren visade sig vara uppförd i en blandning av röttorstens- och småstenstegel, samt med inslag av huggna profilerade stenar. Förbandet kan beskrivas som ett renässansförband/blockförband med dragning åt viltförband. Det senare beror sannolikt på blandningen av material och storlek på tegel. Efter håltagning i betonggolvet grävdes en provgop (1324) i anslutning till den östra muren (fig. 7:7). Den visade att det nedersta tegelskiftet var utskjutande och vilade på en grundmur av gråstensblock. Inget daterande material framkom i grundmurens nedgrävning. Blandningen av storstenstegel och småstenstegel är dock något som är typiskt för bebyggelsen i 1700-talets Malmö (Reisnert, muntlig uppgift)

Den östra delen av den södra muren är möjligen samtida med den östra muren, medan det västra partiet är från 1800-talet eller senare.

Djupschakten 2 och 3 (fig. 8) sammanfaller med det som i den plan som fastställdes 1940 (se fig. 4) utgjordes av en överbyggd gård. Här fanns således potential att undersöka intakta kulturlager. Schaktningen visade att det under den öppna gården hade grävts ut en källare. Under betonggolvet i djupschakt 2 grävdes en provgrop som dock visade bevarat kulturlager (910) i form av ett tunt brunt humöst lager sand blandad med lera och med ett stort inslag av träkol samt inslag av djurben och små tegelbitar.

Djupschakt 4 och 5 visade på återfyllnadsmassor och källarmurar. I djupschakt 4 grävdes en provruta (375) i vilket framkom en 0,3–0,4 m djup nedgrävning (1221). Fyllningen bestod av mörkgrå sand med inslag av ben, träkol och tegel. Varken funktion eller datering framgick.

Djupschakt 5 grävdes fram till en mur bakom vilken ytterligare en överbyggd gård vidtog enligt 1940 års plan. I det område som sammanfaller med gården framkom en yta med kulturlager som fortsatte till den södra gränsen av schakt 2. En provgrop grävdes i kulturlagerområdets norra del (fig. 8:8). Här visade sektionen en stratigrafisk sekvens om knapp 1,8 m. Lagren tenderade till att slutta österut och innehöll modernt tegel. Dock fanns en bit redeponerat äldre rödgods. Stratigrafin tolkades som fyllning i en nedgrävning som möjligen kan sättas i samband med en trappa som tidigare funnits på platsen. Fortsättningen på trappan återfanns öster om schakt 2 (fig. 8:11).

Strax söder om provgropen var kulturlagret söndergrävt av ledningsschakt (fig. 8:9). För att kunna få en rättvis bild av kulturlagret grävdes en provgrop i mitten av den yta som sammanföll med den överbyggda gården (fig. 8:10). Även här hamnade provrutan i en nedgrävning som grävdes till ett djup av 1,4 m utan att botten nåddes. I den västra delen av provgropen frilades ett murparti uppfört i gult småstenstegel.

Nedgrävningen skulle enligt planen från 1940 (se fig. 4) ha legat mellan den överbyggda gården och den södra flygeln av tobaksfabriken. I området för flygeln fortsatte dock kulturlagret. Här grävdes en provgrop i vilken framkom en stratigrafisk sekvens om närmare 2 m (se fig. 11). I sekvensen ingick bland annat en stenläggning. Dateringen av lagersekvensen är problematisk. Fyndmaterialet i de olika lagren uppvisar en homogen bild med en datering till 16–1700-tal (fnr 6–14), dock visar planer över tobaksfabriken att här har funnits en källare under 1800- och 1900-talen. Möjligen är det fråga om redeponerade massor.

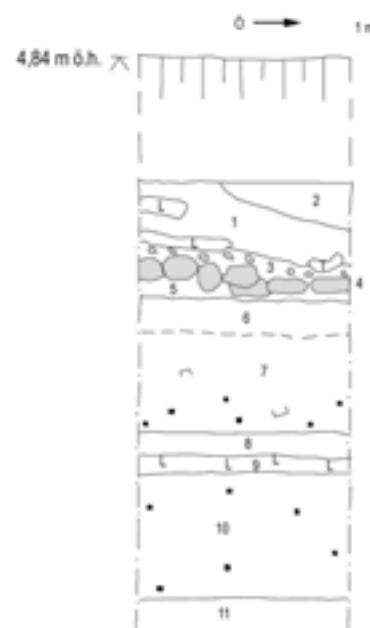

Fig. 11. Sektion i provruta (se fig. 8:6). Sektionen är 1 m bred.

- 1) Mörkgrått humöst sandigt lager m. Inslag av tegelkross, kalkkross, träkol, takpannor och tegelsten. 2) Grågult kalkbrukslager med inslag av gulbrun lera. Fynd av kritpipa (fnr 13). 3) Grusigt humöst brungrått lager med småsten, knapper. Inslag av spik och tegelkross. 4) Stenläggning. 5) Sättsand. 6) Grå humös sand med djurben och träkol i. Varvad med ljusare sandlinser. 7) Gråsvart humös sand med inslag av träkol. 8) Sand. 9) Blå lera. 10) Mörkbrun grov sand med inslag av träkol och lerkuddar. 11) Naturlig undergrund/sand.

Fig. 13. Schakt 3 från Ö.

Schakt 3

Schakt 3 utgjordes av det östligaste av schakten. Längden uppgick till ca 31 m och bredden till drygt 4 m i ovankanten. Med hänsyn till rasvinkeln släntades schaktväggarna.

Vid 2001 års förundersökning grävdes ett provschakt i schaktets förlängning (G, se fig. 5). I detta påträffades en stenläggning. Stenläggningen tolkades som *Antonii strede* som finns omnämnd på 1600-talet. I schaktet framkom även några grundstenar.

Den aktuella schaktningen påbörjades i den norra delen (fig. 12:1). Fyllningen i källaren bestod här bland annat av ”nystan” av armeringsjärn, vilket omöjliggjorde vidare schaktning.

I djupschakt 2–3 låg det en betongplatta över hela ytan. Under detta kom rivningsmassor och tegelkonstruktioner hörande till tobaksfasen. Under källargolvets bärlager framkom i botten i djupschakt 2 en så kallad lerbotten (fig. 14). Denna anläggningstyp har bland annat påträffats på andra sidan Mäster Johansgatan, i kv Liljan, där den daterats till 11–1200-talen. I lerbotten påträffades en skärva yngre svartgods samt fisk- och djurben (fnr 16–18). Det yngre svartgodset är förhärskande under 1200-talet (Brorsson 2002, s 126) och kan möjligen datera anläggningen till detta århundrade.

I djupschakt 3 framkom en betongkulvert i botten av schaktet, som effektivt har förstört spåren efter tidigare aktivitet.

Trots att djupschakt 4 sammanföll med ett område för en av de överbyggda gårdarna (se fig. 4) påträffades här en källare med ett betonggolv något djupare än golven i övriga djupschakt.

Även djupschakt 5 sammanföll med vad som uppges vara en överbyggd gård 1940. Här framkom kulturlager som i norr och söder avgränsades av källarmurar. Området genomkorsades av sentida ledningsschakt. En provruta (818) grävdes mitt i området och visade en stratigrafisk sekvens på ca 1,2 m (fig. 15). Här framkom lager som kan tolkas som lergolv (fig. 15:3; 15:14) med raseringslager/lerkline ovan (fig 15:2; 15:13). Dessa lager representerar sannolikt två bebyggelsefaser som genom fyndmaterialet (fnr 20–32) kan dateras till hög- och senmedeltid.

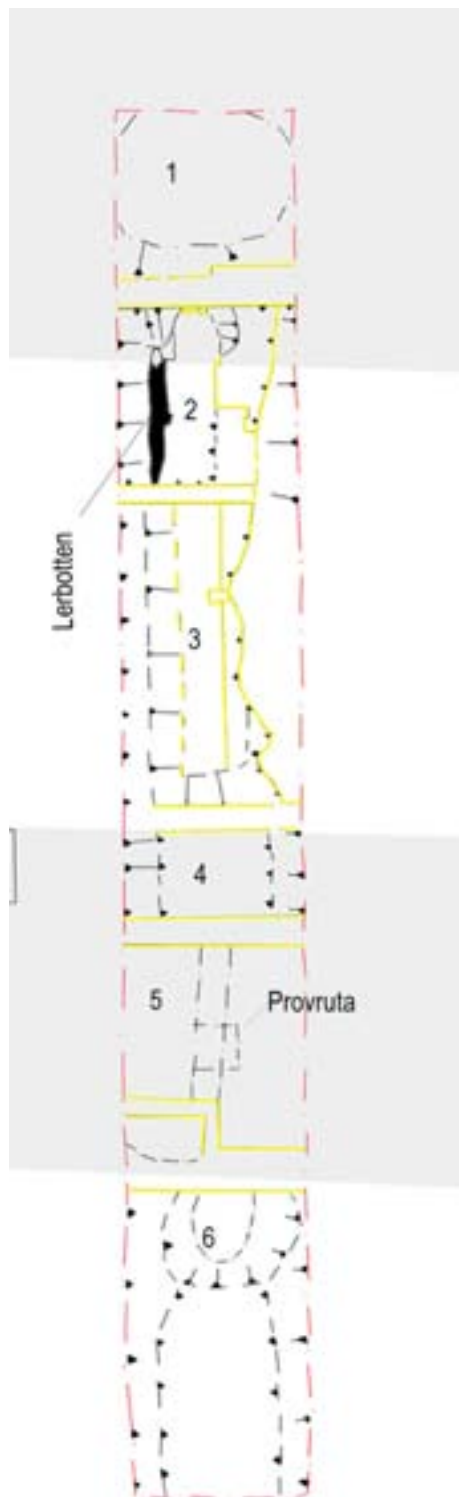

Fig. 12. Schakt 3. Numreringen 1–6 avser djupschaktade områden. Gul markering visar tegelmurar respektive tegel-/betongkonstruktioner från 1800-talet och framåt. Den svartmarkerade anläggningen är en så kallad lerbotten. De grå områdena visar ytor markerade som överbyggda gårdar på 1940 års plan. Schaktet är drygt 4 m brett.

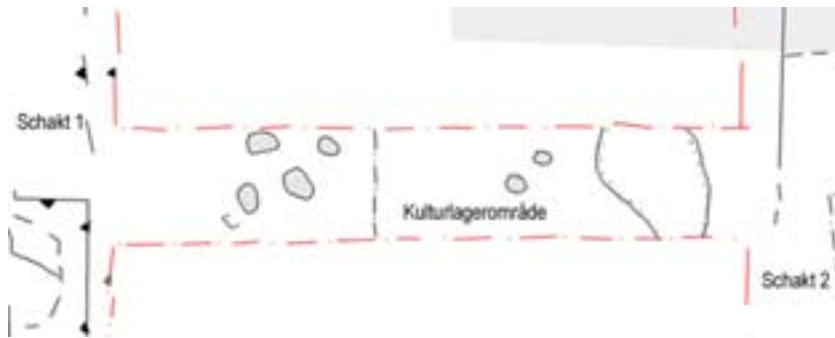

Fig. 16. Schakt 4 med den västliga utbredningen av kulturlagerområdet som påträffades i den södra delen av schakt 2. Schaktet är ca 1,8 m brett.

Den tidigare byggnadsfasen vilar på ett lager som kan tolkas som en äldre markhorisont.

Söder om kulturlagerområdet visade djupschakt 6 att källaren åter tog vid.

Schakt 4

Schakt 4 var ett mindre schakt som grävdes mellan de södra delarna av schakt 1 och 2 för att undersöka utbredningen av det kulturlagerområde som påträffades i den sydligaste delen av schakt 2. Schaktets längd uppgick till 11 m och bredd till 1,8 m. Endast asfalt och bärlager avlägsnades, vilket visade att det kulturlagerområde som påträffades i schakt två fortsatte ytterligare 6,5 m västerut.

Fyndmaterialet

Den övervägande delen av fyndmaterialet kan knytas till verksamheten kring tobaksfabriken samt igenfyllningen av dess källarplan. Detta material har inte tagits tillvara. Av det fyndmaterial som har påträffats från tidigare faser utgör merparten kontextbundna fynd från provrutor och där ingående kulturlager. Fynd har dock även framkommit i murpartiet från 1700-talet och dess nedgrävning samt i en lerbotten. Dateringsmässigt spänner fynden över perioderna högmedeltid till 17–1800-tal och består av byggnadsmaterial och material som kan knytas till vardagen, d v s keramik, djurben och ett bryne. Fynd av fiskben i lerbotten kan knytas direkt till den aktivitet som anläggningen representerar. Inga extraordinära fynd, som t ex kan knytas till Jörgen Kocks verksamhet, påträffades vid undersökningen.

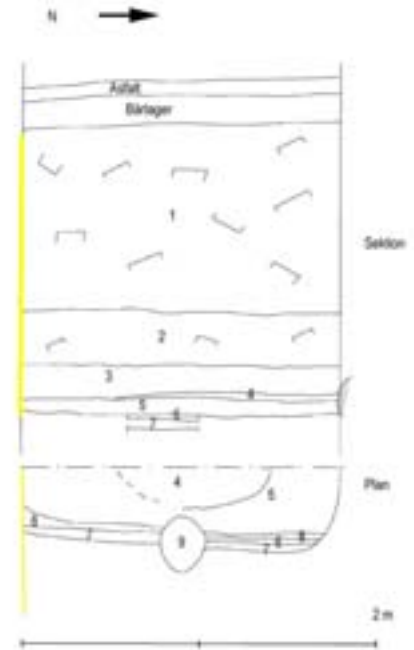

Fig. 14. Sektion och plan över lerbotten. Gul linje markerar tegelmur.

- 1) Fyll-/rivningsmassor. 2) Bärlager för källargolv. 3) Mörkbrun sand med inslag av djurben. 4) Fyllning i lerbotten bestående av mörkbrun sand med stort inslag av djurben, främst fiskben. 5) Fyllning i lerbotten, gråsvart sand med kol och sot. 6) Lerbotten/blålera. 7) lerbotten/blålera Lager 6 och 7 är separerade med sot. 8) Träkol. 9) Stolphål.

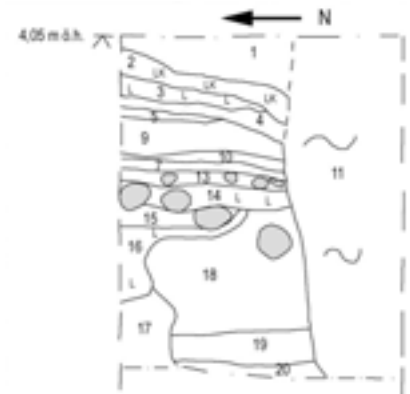

Fig. 15. Sektion i provruta 818. Sektionens bredd motsvarar 1 m.

- 1) Mörkbrun grov sand med inslag av lera. Inslag av tegel och ben. 2) Bränd lera, lerkline. 3) Gråvit lera/lergolv. 4) Gråbrun sand med lerinslag. 5) Grov brun sand med inslag av svallad sten. 9) Mörkgrå grov sand med lerkuddar och kolinslag. 10) Brun lerig smetig silt. 11) Ledningsschakt. 13) Mörkbrun lerinblandad sand med grå lerkuddar och inslag av kol och lerklining. 14) Mörkgrå lera med stort inslag av kol. 15) Brun grov sand. 16) Grå lera. 17) Mörkgråbrun grov sand. 18) Mörkbrun sand, möjligen äldre markhorisont. 19) Gråbrun sand. 20) Gulvit strandsand.

Fas	Datering	Anläggning/lager
1	11–1200-tal	Lerbotten
2	12–1500-tal	Lergolv/lerklining
3	1500-tal?	Återanvänt material i 1700-tals källarmur
4	T.a.q. 1600-tal	Antonii strede (FU 2001)
5	1700-tal	Källarmur
6	1800-tal	Tobaksfabrikens källare, hela området
7	1900-tal	Brand/rivningsmassor
8	2000-tal	Parkering

Fig. 17. En grov fasindelning och sammanfattning över framkomna lämningar kv Frans Suell 14. Till detta tillkommer icke närmare daterade lämningar.

Antikvarisk syntes

Med utgångspunkt i tidigare undersökningar och det Vetenskapliga programmet hade inför den fördjupade förundersökningen tre vetenskapliga målsättningar formulerats. Målet för undersökningen var att utvärdera huruvida det är möjligt att besvara dessa målsättningar vid en eventuell slutundersökning. Målsättningarna var att belysa följande:

- Utbredning och karaktär av marknadsaktiviteter.
- Tomtindelning.
- Bebyggelsens karaktär längs med Västergatan/Mäster Johansgatan.

Undersökningen visade att lämningarna inom området grovt kan delas in i åtta faser. Den äldsta fasen representeras av den lerbotten som påträffades i den norra delen av schakt 3. Liksom för kv Liljan bör denna dateras till perioden 11–1200-tal, men med tanke på fyndet av keramik närmast till 1200-talet. Anläggningen representerar samtidigt den första vetenskapliga målsättningen. Den andra fasen representeras av de bebyggelselämningar som påträffades i den södra delen av schakt 3, lämningar som kan dateras till perioden 12–1500-tal. Här kan man belysa den andra vetenskapliga målsättningen och till viss del också den tredje, även om den här påträffade bebyggelsen snarare skall räknas till gårdsbebyggelse eller möjligen bebyggelse längs med Antonii strade. Nämnda strade dokumenterades inte vid den aktuella undersökningen men påträffades vid 2001 års undersökning. Straden har en historisk terminus ante quem datering till 1600-talet, men kan mycket väl vara äldre.

I den nordligaste delen av schakt 2 framkom delar av tobaksfabrikens källare som sannolikt skall dateras till 1700-talet. Det rör sig således om en återanvänd källare. Det dokumenterade murverket innehöll i sin tur återanvänt byggmaterial från tidigare epoker, såsom storstenstegel samt huggen kalksten. Denna del av källaren representerar med andra ord två faser, nämligen 1700-talet samt en tidigare fas som möjligen är samtida med Rosenvingska huset tvärs över gatan, där både storstenstegel och de huggna kalkstensdetaljerna går igen.

Sedan 1870-talet täcks större delen av undersökningsområdet av tobaksfabrikens källare. Även i denna kan man avläsa flera faser såsom igensatta dörrar, nya betonggolv och nya väggar. Slutligen representeras brand, rivning och igenfyllning av de rivningsmassor som man fyllt källaren med och som man sedan har låtit anlägga en parkering över.

Fig. 18. Ovan: källarplanet 1875.
Nedan: Källarplanet 1927.

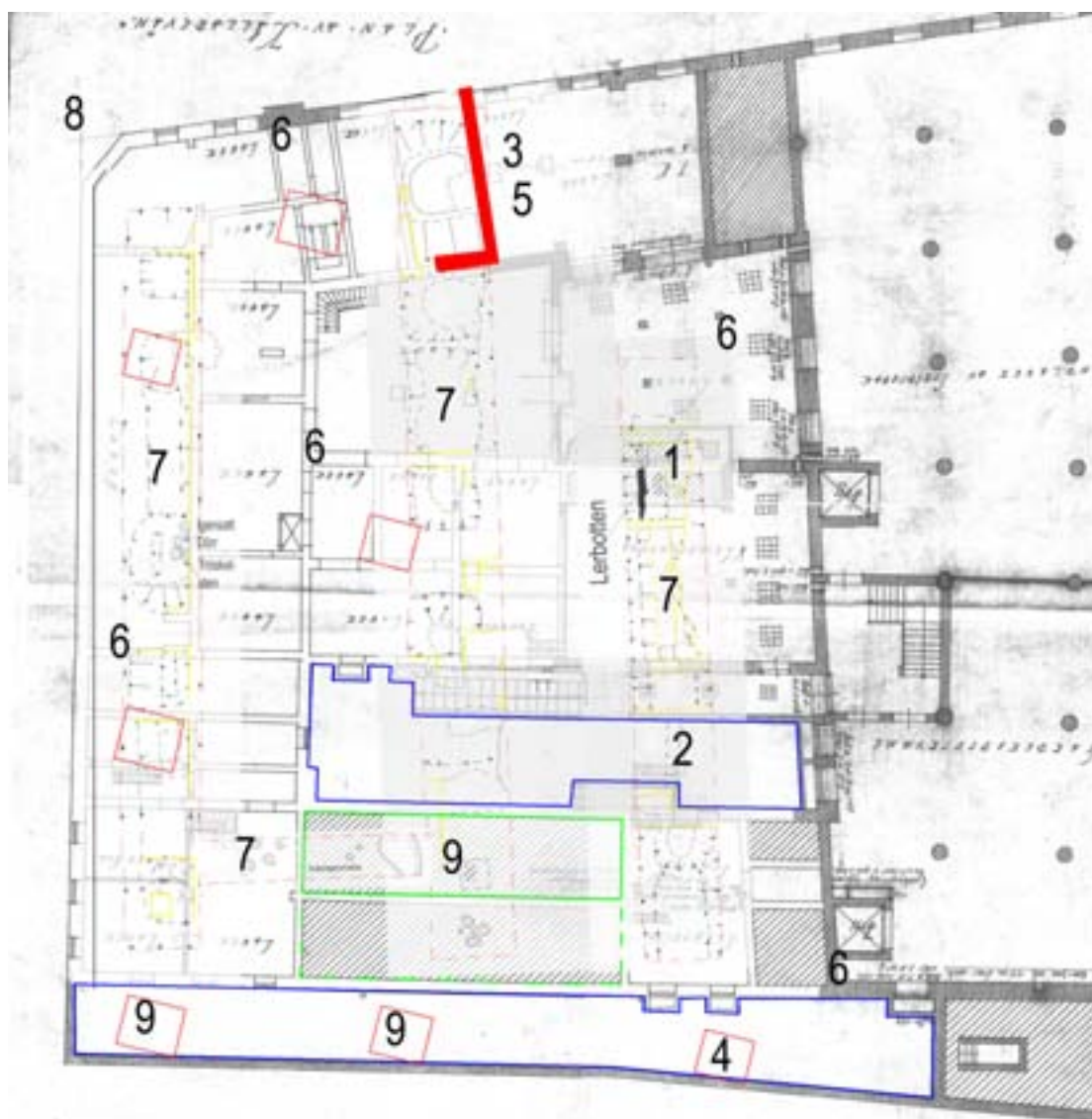

Fig. 19. Rektifierad plan som bygger på inmätningar, handritningar samt 1927 års källarplan. Numreringen avser fasindelning så som angiven i fig. 17. Här har tillkommit fas 9 som avser icke närmare daterade lämningar.

Fas 1: Lerbotten; fas 2: Bebyggelselämningar; fas 3: redeponerat byggnadsmaterial; fas 4: Antonii strade; fas 5: återanvänd källare; fas 6: källaren till tobaksfabriken, fas 7: brand, rivning och igenfyllning; fas 8: parkeringsplats; fas 9 Lämningar som ännu saknar datering såsom kulturlager och gödselgrop.

Potential inför slutundersökning

Den fördjupade förundersökningen har till delar bekräftat den bild som förundersökningen år 2001 visade. Det vill säga att exploateringsytan till stora delar är förstörd av det källarplan som hörde till Kockums tobaksfabrik och som uppfördes på platsen på 1870-talet. De båda undersökningarna har dock visat att det även finns bevarade ytor med arkeologisk potential.

Det område som har störst potential torde vara område A (fig. 20). Här påträffades kulturlager både i schakt 2 och 3. I området fanns ett flertal recenta störningar, främst i form av ledningschakt från 1900-talet. Det påträffades emellertid även lämning-

ar efter åtminstone två hög-/senmedeltida bebyggelsefaser (sammanslagna till fas 2, jfr fig. 17). Förutom de avgränsningar som kunde göras i schakten i nord-sydlig riktning kan ytterligare avgränsning göras med hjälp av 1927 års källarplan (se fig. 18 och 20, område A, blå avgränsning. Här rör det sig om som mest 100 m². Kulturlagertjockleken uppgick i provutan i schakt 3 till 1,2 m, varav ca 0,6 m sannolikt utgörs av en äldre markhorisont (se fig. 15.). I schakt 3 var kulturlagertjockleken svårare att av-göra. Här grävdes två provrutor varav den ena uppvisade en stratigrafisk sekvens på närmare 2 m och den andra på ca 1,5 m. Den senare provrutan visade sig dock ha hamnat i en nedgrävning, medan allt tyder på att även den förra hade placerats i en nedgrävning. Den kulturlagertjocklek som framkom i schakt 3 får således anses ha störst relevans.

Bebyggelselämningarna är sannolikt fragmenterade av senare tiders markingrepp men har potential att belysa frågor kring den forna tomtindelningen och bebyggelsens karaktär. Här får den tredje frågeställningen modifieras något och utökas till att även gälla innergårdar samt bebyggelse längs med Antonii strede.

På grund av hänsyn till den befintliga bebyggelsen och rasvinklar hölls ett säkerhetsavstånd om 4 m till stående byggnader. Detta innebar att inga nya schakt togs upp i område B (fig. 20). År 2001 års förundersökning har dock visat att det i delar av detta område finns en bevarad stenläggning, sannolikt den historiskt kända Antonii strede, en gödselgrop samt kulturlagerrester. Stredet band samman Mäster Johansgatan och Stortorget innan den omstrukturering och förändring av tomtstrukturerna som gjordes i området på 1800-talet. Vid förundersökningen 2001 påträffades även några grundstenar. Här kan både tomtindelning och bebyggelsekaraktär studeras.

Ett kulturlagerområde som påträffades i den södra delen av schakt 2, här kallat område C (fig. 20), visade sig vara svårtolkat. Västerut kunde området begränsas i schakt 4. Begränsningen sammanfaller med en källarmur som finns återgiven i både källarplanen från 1875 och källarplanen från 1927 (fig. 18). Arkeologiskt framkom begränsningen som en större, med bl a stenblock och tegel, igenfylld nedgrävning. Kulturlagerområdet återfanns inte i schakt 3 och sannolikt sammanfaller begränsningen här med den östra källarmuren, mellan schakt 2 och 3, även den återgiven i de båda planerna. Söderut fanns ett inslag av större stenblock som möjligen skall tolkas som en igenfyllning, liksom den i schakt 4.

I område C (fig. 11) grävdes en provruta om 1 x 1 m i vilken framkom en stratigrafisk sekvens på 2 m. Ca 1 m under befintlig marknivå framkom en stenläggning. Omkring 0,2 m ovan sten-

läggningen påträffades ett grågult kalkbrukslager innehållande bl a ett kritpipsfragment. Under stenläggningen hade lagren en karaktär av avsatta lager med inslag av djurben, tegel och träkol. Ca två meter ner i den stratigrafiska sekvensen, eller ca 2,6 meter under befintlig marknivå påträffades den naturliga undergrunden i form av gulvit sand. Provgropen var svårgrävd och svårdokumenterad på grund av djup och rasrisk, den sista biten fick maskingrävas. Således är bilden av stratigrafin något otydlig den sista metern och det finns en problematik i att det framkom kulturlager i detta område. I ritningarna över källarplanet finns det med som källare både 1875 och 1927. På 1875 års plan bärs källartaket upp av pelare, sannolikt av tegel, likt en som påträffades i förlängningen i djupschakt 6 i schakt 1. 1927 har pelarraden ersatts med en hjärtmur. 1875 års ritning ersatte en tidigare ritning från 1874, och bör visa den slutgiltiga utformningen. I 1927 års plan är källaren dock skrafferad av någon anledning. I provschaktet framkom inget golv, men sannolikt har golven sett olika ut i olika delar. Både i 1700-tals muren i schakt 3 och i källarmuren i djupschakt 4 i schakt 1 var de nedersta tegelskiften utskjutande. Sannolikt som stöd för golvbjälklag för föregångaren till senare tiders betonggolv. Vissa delar av källaren saknar å andra sidan utskjutande tegelskift och tycks snarare ha haft jordgolv, till exempel vid den igensatta dörren i djupschakt 3 i schakt 1. Här låg tröskelstenar och tegel direkt i jorden och golvet tycks ha saknat beläggning i övrigt. Att inget tydligt golv hittades kan således bero på att man varken förr eller senare har lagt in någon golvbeläggning. Skrafferingen på 1927 års ritning kan tolkas som en tidig igenfyllning som man sedan lagt en stenläggning över. Om vi utgår från att området utgörs av en tidigare källare saknar det arkeologisk potential, men man bör vid en slutundersökning behandla området extensivt, med möjlighet att antingen bryta eller intensifiera undersökningen. Detta område är ca 120 m². Möjligen, tolkat ur 1927 års plan, kan ytterligare ca 20 m² tillkomma på den östra sidan om schakt 3 (se fig. 19 och 20).

I område D (fig. 20) visade det sig att den östra källarväggen sannolikt är en 1700-tals mur som infogats i 1800-tals källaren. I muren fanns återanvänt byggmaterial, sannolikt från senmedeltiden eller tidigrenässans. Dateringen är preliminär och har gjorts utifrån de profilhuggna kalkstenarna och stortensteglet i analogi med Rosenvingska huset på andra sidan gatan. En dokumentation av muren har således potential att belysa 1700-talets bebyggelse, men även indirekt tidigare bebyggelsefaser.

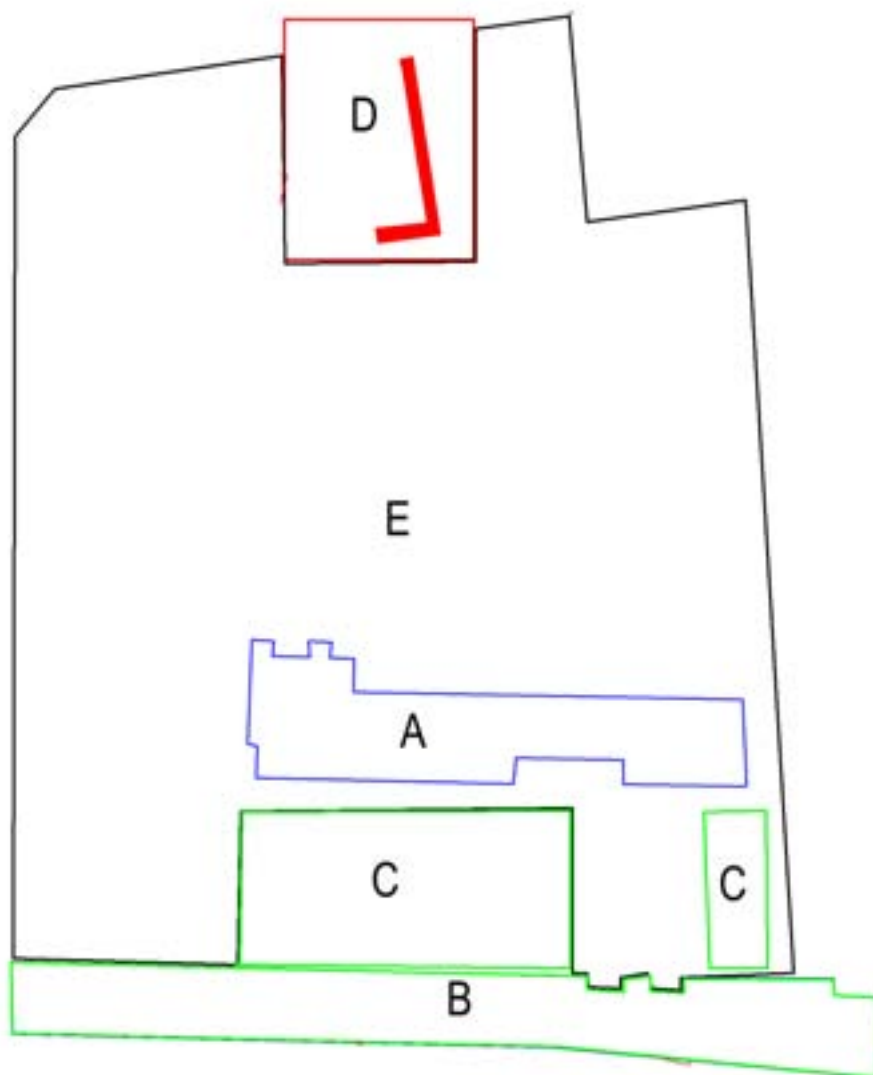

Fig. 20. Förslag till prioritering av ytor. A) Intensiv undersökning, 109 m². B) Extensiv undersökning, 157 m². C) Extensiv undersökning 130 m², med det östra området ytterligare 20m². D) Murverksdokumentation. E) Schaktningsövervakning ca 1300 m².

Det övriga undersökningsområdet, här kallat område E (fig. 20) täcks till största delen av 1800-tals källaren, som till största del tycks ha utplånat tidigare spår. Bortschaktningen av källaren kan lämpligen stå under arkeologisk schaktningsövervakning med möjlighet att dokumentera anläggningar, till exempel ytterligare lerbottnar, som kan ha överlevt. Dessa eventuella fragment kan belysa frågor kring utbredning och karaktär av marknadsaktiviteter.

Undersökningen har visat att det finns utrymme för en vidgning av de frågeställningar som formulerades i förväg. Sålunda bör den första frågeställningen utvidgas och formuleras:

- Utbredning och karaktär av **fiskehanterings-** och marknadsaktiviteter.
- Tomtindelning **och förändring av tomterna över tid.**
- Bebyggelsens karaktär längs med Västergatan/Mäster Johansgatan/**S:t Antonii strade och bebyggelsen på innergårdarna.**

Det aktuella området gränsade dessutom till Jörgen Kocks myntsmedja samt Antonigården. Beroende på hur tomtstrukturerna sett ut över tiden kan det finnas möjligheter att stöta på lämningar efter dessa till fastigheten angränsande aktiviteter.

Kristianstad 2010-06-28

Jan Kockum

Referenser

- Andrén, A. 1985. *Den urbana scenen. Städer och samhälle i det medeltida Danmark*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°. Nr. 13. Lund.
- Assarsson, H. 2006. Kv. Frans Suell 14. Dokumentation i samband med geoteknisk provtagning inom RAÄ 20. Malmö Kulturmiljö, Enheten för Arkeologi, *Rapport 2006:032*. Malmö.
- Brorsson, T. 2002. Medeltid. *Keramik i Sydsverige. En Handbok för arkeologer*. Lindahl, A. mfl (red.). Lund.
- Ersgård, L. 2006. Lerbottnarna och det tidigmedeltida samhället. Larsson, S. (red.). Liljan – Om arkeologi i en del av Malmö. Riksantikvarieämbetet. Malmö Kulturmiljö. Lund.
- Isberg, Anders Ulrik J:r. 1923. *Handbok med uppgifter och förklaringar till A.U. Isberg S:rs historiska karta över Malmö stad av år 1875*. 2:a uppl. Malmö.
- Kling, J. 2006. De religiösa institutionerna i Malmö. Larsson, S. (red.). *Liljan – Om arkeologi i en del av Malmö*. Riksantikvarieämbetet. Malmö Kulturmiljö. Lund.
- Kling, J. & Lindgren-Herz, L. 1990. *Ett medeltida strandområde. Kvarteret Fisken*. Rapport nr 3. Malmö. Malmö Museer Stadsantikvariska avdelningen.
- Larsson, S. & Balic, I. 2006a. Kvarteret Liljan genom tiden. Larsson, S. (red.). *Liljan – Om arkeologi i en del av Malmö*. Riksantikvarieämbetet. Malmö Kulturmiljö. Lund.
- Munthe, A, 1940. Tobakens och tobakshandlingens historia i Sverige. *Minnesskrift utgiven med anledning av Svenska Tobaksmonopolets tjugofemåriga verksamhet den 1 juni 1940*. Stockholm.
- Reisnert, A. 1993. Malmös östra delar under 1200-talet. *Elbogen 1993. Malmö fornminnesförenings årsskrift*.
- Rosborn, S. 1984. *Malmö. Den medeltida staden och dess omland*. RAÄ/SHM Rapport Medeltidsstaden 67. Stockholm.
- Sveriges handel och industri, Malmö 1903*
- Thomasson, J. 2008. S´Villanorvm de Malmøghae - Landskap, urbanitet, aktörer och Malmö. Andersson, H., Hansen, G. & Øye, I. (red). De første 200 årene – nytt blikk på 27 skandinaviske middelalderbyer. UBAS – Universitetet i Bergen Arkeologiske Skrifter. Nordisk 5. Universitetet i Bergen.
- Tomner, L. 1971. Malmö stads historia före 1500. De spridda dokumentens vittnesbörd. Bjurling, O. (red.) Malmö Stads Historia I. Malmö.
- Vetenskapligt program för Malmö Kulturmiljö. 2001*. Den arkeologiska verksamheten. Rudebeck, E., Ödman, C., Samuelsson, B-Å. & Högberg, A. (red). Malmö Kulturmiljö.

Muntliga uppgifter

Reisnert, A. Stadsantikvarie I Malmö

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	100010
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-75268-09
Datum för beslut:	2009-12-15
Län:	Skåne
Kommun:	Malmö
Socken:	Malmö
Fastighet:	Kv Frans Suell 14
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 2C 3e
Koordinatsystem:	SWEREF99 13:30
X koordinat:	6,167,702.75
Y koordinat:	1,323,094.36
Höjdsystem:	RH 2000
M ö.h.	ca 4,0
Fältarbetstid:	100316–100329
Antal arbetsdagar:	11
Antal arkeologtimmar:	128
Antal maskintimmar :	66
Exploateringsyta:	ca 1 700 m ²
Undersökt yta:	ca 500 m ²
Platschef:	Jan Kockum
Personal:	Joakim Frejd, Lars Jönsson, Jan Kockum
Projektgrupp:	Lars Jönsson, Anders Reisernt, Chatarina Ödman
Underkonsulter:	Akka frakt, Byggnadsmaskiner AB
Uppdragsgivare:	Stena Fastigheter Malmö AB
Tidigare undersökningar:	FU 010608–010618, MHM 12899
Fynd:	MMA46:1–32, Malmö Museer
Dokumentationsmaterial:	234 digitalfoton, 7 A3 ritningar, 2 A4 ritningar, intrasi- projekt SA 100010
Kostnader:	229 765

Bilagor

1. Fyndlista

Fnr	Sakord	Material	Benämning	Beskrivning	Fyndomständighet	Vikt i g	Antal/ fragment	Övrigt
1	Byggmaterial	Tegel	Murtegel		Id 1322, nedgr. För 1700-tals mur i schakt 2	356	1	
2	Byggmaterial	Tegel	Taktegel		Id 1322, nedgr. För 1700-tals mur i schakt 2	83	1	
3	Byggmaterial	Kalksten		Profilhuggen sten	Id 1240, ingår i 1700-tals muren	>5000	1	
4	Byggmaterial	Kalksten		Profilhuggen sten	Id 1245, ingår i 1700-tals muren	>5000	1	
5	Byggmaterial	Kalksten		Profilhuggen sten	Id 1249, ingår i 1700-tals muren	>5000	1	
6	Djurben				Provruta 1070, K1	18	7	Provrutan motsvarar fig. 8:6
7	Gryta	Keramik	Yngre svartgods	Buk, mynning	Provruta 1070, K1	73	4	Provrutan motsvarar fig. 8:6
8	Gryta	Keramik	Yngre rödgods	Buk	Provruta 1070, K1	7	2	Provrutan motsvarar fig. 8:6
9	Gryta	Keramik	Yngre rödgods	Botten, fot	Provruta 1070, K1	20	1	Provrutan motsvarar fig. 8:6
10	Gryta	Keramik	Yngre rödgods	Skuldra, mynning	Provruta 1070, K1	9	1	Provrutan motsvarar fig. 8:6
11	Gryta	Keramik	Yngre rödgods	Mynning	Provruta 1070, K1	19	1	Provrutan motsvarar fig. 8:6
12	Byggmaterial	Jäm	Spik		Provruta 1070, K1	45	3	Provrutan motsvarar fig. 8:6
13	Kritpipa	Lera		Skaft	Provruta 1070, K2	2	1	Provrutan motsvarar fig. 8:6
14	Byggmaterial	Jäm	Spik		Provruta 1070, K3	25	1	Provrutan motsvarar fig. 8:6
15	Kärl	Keramik	Äldre rödgods	Buk	Sektion 1066, schakt 2, Lös-fynd	9	1	Profilen motsvara södra väggen fig. 8:8
16	Fiskben				Id 560, Lerbotten, schakt 3	5	48	Se fig. 14 lager 4
17	Djurben				Id 560, Lerbotten, schakt 3	24	16	Se fig. 14 lager 4
18	Kärl	Keramik	Yngre svartgods?	Mynning	Id 560, Lerbotten, schakt 3	5	1	Godset är gulgrårosa flammigt med drejspår.
19	Byggmaterial	Tegel			Id 560, Lerbotten, schakt 3	18	1	
20	Byggmaterial	Lera	Lerklining		Provruta 818, K2	339	4	Provruta i djupschakt 5 i schakt 3, fig.12 och 15
21	Djurben				Provruta 818, K4	22	6	Provruta i djupschakt

Fnr	Sakord	Material	Benämning	Beskrivning	Fyndomständighet	Vikt i g	Antal/ fragment	Övrigt
								5 i schakt 3, fig.12 och 15
22	Krus	Keramik	Stengods	Skuldra	Provruta 818, K7	4	1	Provruta i djupschakt 5 i schakt 3, fig.12 och 15
23	Byggmaterial	Tegel	Taktegel		Provruta 818, K7	93	2	Provruta i djupschakt 5 i schakt 3, fig.12 och 15
24	Djurben				Provruta 818, K7	225	2	Provruta i djupschakt 5 i schakt 3, fig.12 och 15
25	Byggmaterial	Tegel	Taktegel		Provruta 818, K6	1012	5	Provruta i djupschakt 5 i schakt 3, fig.12 och 15
26	Djurben				Provruta 818, K6	22	2	Provruta i djupschakt 5 i schakt 3, fig.12 och 15
27	Krus	Keramik	Stengods	Hals, Siegburg	Provruta 818, K6	13	1	Provruta i djupschakt 5 i schakt 3, fig.12 och 15
28	Kärl	Keramik	Yngre rödgods	Buk	Provruta 818, K6	2	1	Provruta i djupschakt 5 i schakt 3, fig.12 och 15
29	Djurben				Provruta 818, K14	138	4	Provruta i djupschakt 5 i schakt 3, fig.12 och 15
30	Bryne	Skiffer			Provruta 818, K14	140	1	Provruta i djupschakt 5 i schakt 3, fig.12 och 15
31	Kärl	Keramik	Äldre rödgods?		Provruta 818, K14	2	1	Provruta i djupschakt 5 i schakt 3, fig.12 och 15
32	Byggmaterial	Tegel			Provruta 818, K14	4	1	Provruta i djupschakt 5 i schakt 3, fig.12 och 15

2. Anläggningslista

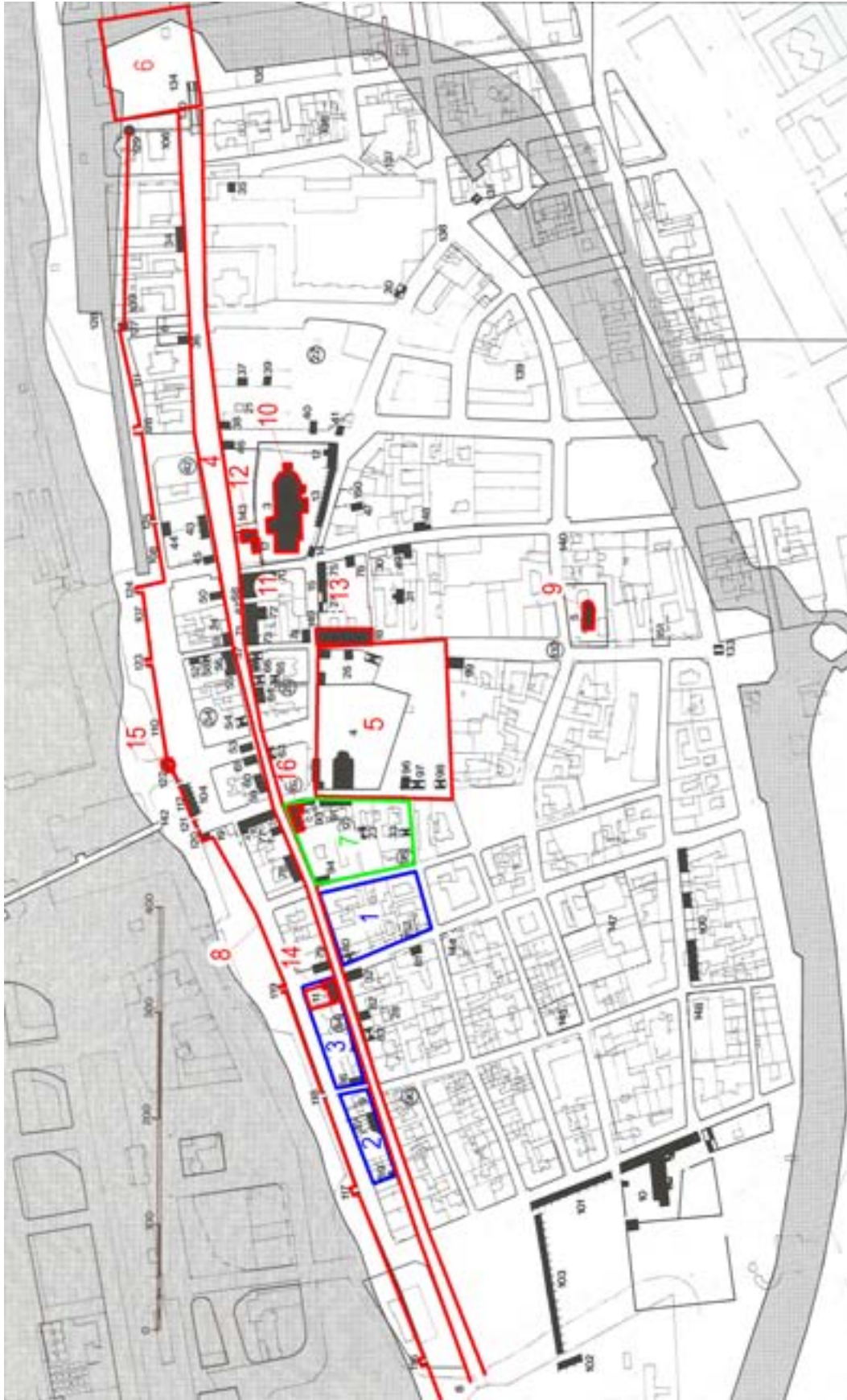
Anläggning/kontext	Schakt/djupsc hakt	Beskrivning	Tolkning	Övrigt
	2	Lager fyllning	Markyta	
	212 1/3	Sten- tegelkonstruktion	Betonggolv	
	213	Lager fyllning	Bärlager	
	244 1/3	Lager. Mörkbrun grov sand, rikligt inslag av sten.	Bärlager 1800-tal	Ritning 1
	245 1/3	Lager. Ljusbrungul sand med stort inslag av svallad sten.	Bottensand 1800-tal	Ritning 1
	246 1/3	Sten- tegelkonstruktion	Tröskelsten 1800-tal	Ritning 1
	258 1/3	Sten- tegelkonstruktion	Tröskelsten 1800-tal	Ritning 1
	266 1/3	Sten- tegelkonstruktion	Tröskelsten 1800-tal	Ritning 1
	280	Sten- tegelkonstruktion	Betonggolv	
	403	Sten- tegelkonstruktion	Betonggolv	
	404	Sten- tegelkonstruktion	Tegelpelare	
	408	Träkonstruktion	Dörrpost	
	409	Träkonstruktion	Dörrpost	
	424	Sten- tegelkonstruktion	Igensatt dörr	
	429 1/4	Röd tegelmur	Yttermur? 1800-1900-tal	Ritning 1
	496 1/3	Sten- tegelkonstruktion	Betonggolv	
	497	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	499	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	501	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	503	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	505	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	507	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	509	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	511	Sten- tegelkonstruktion	Sten	
	517	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	519	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	521	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	523	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	525	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	528	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	532	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	547 3/2	Nedgrävning stolphål	Stolphål, skär Ierbotten 560	Ritning 8, se även fig. 13.
	560 3/2	Lager fyllning	Lerbotten 1200-tal	Ritning 8, se även fig. 13.
	596	Sten- tegelkonstruktion	Tegelgolv	
	607	Sten- tegelkonstruktion	Tegelgolv	
	622	Sten- tegelkonstruktion	Tegelgolv	
	636	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	638	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
	640	Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	

Anläggning/kontext hakt	Schakt/djupsc	Beskrivning	Tolkning	Övrigt
694		Sten- tegelkonstruktion	Betonggolv	
715			Jämbalk	
720		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
722		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
727		Sten- tegelkonstruktion	Armerad betong	
739		Sten- tegelkonstruktion	Betonggolv	
741		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
743		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
769		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
772		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
775		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
777			Järndörr	
806		Sten- tegelkonstruktion	Betonggolv	
857		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
869		Sten- tegelkonstruktion	Betonggolv	
880		Lager fyllning	Bottensand	
909		Sten- tegelkonstruktion	Betonggolv	
910 2/2		Lager fyllning	Kulturlager	Provruta 938, ritning 4
929		Sten- tegelkonstruktion	Betongpelare	
942		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
952		Sten- tegelkonstruktion	Betonggolv	
953		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
956		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
958		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
962		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
969		Sten- tegelkonstruktion	Betonggolv	
979		Sten- tegelkonstruktion	Betonggolv	
980		Sten- tegelkonstruktion	Betonggolv	
1036		Sten- tegelkonstruktion	Granitblock 1900-tal	
1040		Sten- tegelkonstruktion	Granitblock 1900-tal	
1043		Sten- tegelkonstruktion	Granitblock 1900-tal	
1058		Sten- tegelkonstruktion	Betongplatta	
1068		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
1074		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
1103		Nedgrävning stolp- hål	Nedgrävning	
1134		Sten- tegelkonstruktion	Sten	
1144		Sten- tegelkonstruktion	Sten	
1155		Sten- tegelkonstruktion	Sten	
1187		Sten- tegelkonstruktion	Sten	
1192		Sten- tegelkonstruktion	Sten	
1216		Lager fyllning	Bottensand	

Anläggning/kontext	Schakt/djupschakt	Beskrivning	Tolkning	Övrigt
1221 2/3		Nedgrävning stolphål	Nedgrävning	Provruta 1217, ritning 5
1235		Lager fyllning	Bottensand	Ritning 5
1236		Nedgrävning stolphål	Stolphål	
1240 2/1		Sten- tegelkonstruktion	Bearbetad sten	Ingående i ID 1255 (se fnr 3)
1245 2/1		Sten- tegelkonstruktion	Bearbetad sten	Ingående i ID 1255 (se fnr 4)
1249 2/1		Sten- tegelkonstruktion	Bearbetad sten	Ingående i ID 1255 (se fnr 5)
1253		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
1255 2/1		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur 1700-tal, se ID 1289	Fotodokumentation 125-141
1270 2/1		Sten- tegelkonstruktion	Tegelsten	Tegel ingående i ID 1255
1274 2/1		Sten- tegelkonstruktion	Tegelsten	Tegel ingående i ID 1255
1279 2/1		Sten- tegelkonstruktion	Tegelsten	Tegel ingående i ID 1255
1284 2/1		Sten- tegelkonstruktion	Tegelsten	Tegel ingående i ID 1255
1289 2/1		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur 1700-tal, fortsättning på ID 1255	Fotodokumentation 125-141
1296		Sten- tegelkonstruktion	Tegelmur	
1302 2/1		Sten- tegelkonstruktion	Grundsten till mur ID 1255	
1309 2/1		Sten- tegelkonstruktion	Grundsten till mur ID 1255	
1315 2/1		Sten- tegelkonstruktion	Grundsten till mur ID 1255	
1322		Nedgrävning stolphål	Nedgrävningsskant till mur ID 1255	
1335 2/6		Sten- tegelkonstruktion	Kullerstensyta	Ritning 3, se även fig. 11, lager 4.
50005		Sten- tegelkonstruktion	Trappa	
50007		Lager fyllning	Lagergräns	
50008		Nedgrävning stolphål	Nedgrävning	

Sektion/provruta	Beskrivning	Schakt/djupschakt	Ritning
1066	Sektion som sannolikt hamnat i en nedgrävning	2/8	6
818	Sektion med två faser av medeltida byggnader. Se även fig. 14.	3/5	7

3. Översigtskarta med omnämnda platser och byggnader

Platser och byggnader som omnämns i Historik och fornlämningsmiljö.

Kartunderlag ur Rosborn 1984, s 27.

1. Kv. Liljan. 2. Kv. Fisken. 3. Kv. Skepparen. 4. Thet laange Adelgade. 5. Stortorget. 6. Drottningtorget. 7. Kv. Frans Suell. 8. Strandmuren. 9. S:t Jörgens kapell. 10. S:t Petri kyrka. 11. Nya rådhuset. 12. Gamla rådhuset. 13. Nyaste rådhuset. 14. Dominikanerkloster. 15. Flyndreborg. 16. Jörgen Kocks hus.

Sydsvensk Arkeologi AB

Rapporter 2010

1. Vintrie Park - område C3, Bunkeflo sn, UN 2009, Kristian Brink
2. Kv. Nereus 1, Malmö, FU 2009, Joakim Frejd
3. Hedmanska gården, hus E., Malmö, FU 2010, Joakim Frejd
4. Skanör 40:3 och 40:4, Skanörs sn, FU 2010, Joakim Frejd
5. Fosie kyrka, Fosie sn, FU 2009, Per Sarnäs
6. Helsingborg, Gamla Staden 8:1, Helsingborg, FU 2010, Jan Kockum
7. Litiska analyser, på uppdrag av Blekinge Länsmuseum, Anders Högberg
8. Baggers plats, Malmö, FU 2009, Joakim Frejd
9. Stora Hammar 16:136 – ledningsarbeten, Stora Hammar sn, FU 2010, Per Sarnäs
10. Järnålder i Kulladal, Fjälkinge sn, FU 2009-2010, Tony Björk
11. Kv. Kaninen, Malmö, SU 2010, Per Sarnäs
12. Kv. Frans Suell 14 i Malmö., Malmö, FU, 2010, Jan Kockum & Lars Jönsson

